

FILOSOFIA

Palauta jokaista kysymystä (1-3) kohden henkilötiedoilla varustettu vastauspaperi, vaikka et olisi vastannutkaan kysymykseen.

1. Ranskalaisen valistusfilosofian poliittinen ohjelma. (6 p.)
2. Arvioi Aristoteleen metafysiikkaa sekä fysiikkaa Kantin tieto-opillisten näkemysten valossa. (6 p.)
3. Moraaliteorioiden soveltamisen kannalta on ensisijaista pulmatilanteiden asianmukainen analyysi ja rekonstruktio **moraalisesti relevanttien tekijöiden** osalta. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi ongelman **osapuolien määrittäminen, osapuolien tekojen ja (hypoteettisten) tekovaihtoehtojen määrittäminen, osapuolien tilannetta koskevien tosiasiallisen ja hypoteettisen tiedon määrittäminen;** mm. tehdäänkö teko **vapaasti**, toimitaanko osapuolien **suostumuksella, suostumuksetta vai vastoin suostumusta**, voidaanko **olettaa osapuolien tuntevan tekojen ja tekovaihtoehtojen seuraukset** jne. (6 p.)

A) Analysoi ja rekonstruoi alla kuvattu pulmatilanne moraalisesti relevanttien tekijöiden osalta. Varioi osapuolien tilannetta koskevaa hypoteettista tietoa.

B) Pohdi analyysisi ja rekonstruktiosi tarjoamien ratkaisuvaihtoehtojen moraalista oikeutusta kantilaisen velvollisuusetiikan ja utilitarististen moraaliteorioiden näkökulmasta.

Neiti X ja viulisti

Neiti X herää aamulla sängyssä selätysten tajuttoman viulistin kanssa - tunnetun, tajuttoman viulistin. Viulistilla on havaittu kohtalokas munuaissairaus, ja Musiikinystävät ry. on käytyään läpi kaikki mahdolliset lääketieteelliset arkistot todennut, että vain neiti X:llä on oikeanlaatuinen veri viulistin auttamiseksi.

Niinpä yhdistyksen jäsenet ovat edellisenä yönä yhdistäneet viulistin verenkierron neiti X:n verenkiertoon, jotta neiti X:n munuaisia voidaan käyttää poistamaan myrkylliset aineet viulistin verestä.

Sairaalan johtaja sanoo aamulla neiti X:lle: “Me olemme kovin pahoillamme siitä, että Musiikinystävät ry. teki teille näin - tätä ei olisi ikinä sallittu, jos olisimme tienneet. Mutta yhtä kaikki he tekivät sen: viulisti on nyt kytketty teihin ja irti kytkeminen tappaisi hänet. Mutta tätä kestää vain muutaman viikon. Sinä aikana hän on toipunut sairaudestaan ja hänet voidaan turvallisesti irrottaa teistä.”

Sairaalan johtaja jatkaa: “Huono onni - kieltämättä - mutta teidän on nyt pysyttävä sängyssä viulistiin kytkettynä... Sillä muistakaa, että kaikilla persoonilla on oikeus elämään, ja viulistit ovat persoonia... Niinpä teitä ei...voida kytkeä irti hänestä... Tämä kaikki on niin surullista ja olen kovin pahoillani joutuessani kertomaan, että munuaisiinne kohdistuva lisärasitus aiheuttaa todennäköisesti teidän kuolemanne muutaman kuukauden sen jälkeen, kun teidät on kytketty irti viulistista, ellei

teitä kytketä irti lähivuorokausien aikana... Mutta teidän täytyy pysyä siinä missä olette. Teidän kytkemiseen irti olisi nimittäin viulistin suoranaista tappamista, ja se olisi murha, eikä murhaa saa tehdä.

MALLIVASTAUKSET

KÄYTÄNNÖLLINEN FILOSOFIA

Tehtävä 1 : Ranskalaisen valistusfilosofian poliittinen ohjelma

Arviointiperusteet: Onnistuneen vastauksen laatiminen edellytti ranskalaisen valistusfilosofian keskeisten yhteiskuntafilosofisten käsitteiden hahmottamista sekä valistusfilosofien merkittävimpien poliittisten ajatusten esittelyä, mielellään systemaattisesti suhteessa esiin nostettuihin yleisiin käsitteisiin. Tärkeää oli esitellä vapauden ja tasa arvon käsitteet ja valistusfilosofien näitä koskeneita pohdintoja (vapauden eri määritelmät, ajatus kaikille yhteisestä järjestä ja eriarvoisuudesta yhteiskunnan tuotteena yms.). Lisäksi tuli mainita valistuksen ajatusmaailmaa hallinnut, mutta myös kritisoitu, kehitysoptimismi, eli usko ihmiskunnan edistykseen ja järjen voimaan.

Hyvän vastauksen tuli olla selkeä, johdonmukainen, argumentatiivinen ja vailla karkeita virheitä (0,5). Lisäksi kuuden pisteen vastauksessa tuli esitellä ainakin seuraavat asiat:

Vapauden ja tasa arvon käsitteiden keskeisyys sekä valistusta leimannut kehitysoptimismi. (1.5 p.)

Montesquieun vallan kolmijako oppi. Montesquieun määritelmän mukaan vapaus on kunkin oikeus toimia tahtonsa mukaan lakien sallimissa puitteissa. Vapaus edellyttää hänen mukaansa vallanjakoa. Kun lainsäädäntö , toimeenpano ja tuomiovalta erotetaan toisistaan, nämä kontrolloivat toisiaan, mikä kasvattaa kansalaisten vapautta. (1 p.)

Rousseaun yhteiskuntasopimusteoria. Rousseaun mukaan menetetty luonnontilan vapaus voidaan saada takaisin uudessa muodossa uudenlaisen yhteiskuntasopimuksen kautta. Rousseaun ihannevaltiossa kansalaisilla on poliittinen vapaus, joka tarkoittaa kollektiivin (kansan) vapautta totella itse säätämiään lakeja. Rousseaun valtiossa perustuu siis kansansuvereeniteetille, eli kansan valta on yksi ja jakamaton. Kansan tahto ilmenee yleistahtona (erotuksena kaikkien tahdosta). Valtiossa on yleinen äänioikeus, joka koskee aikuisia miespuolisia henkilöitä. Jotta kansan tahto pysyisi spontaanina, Rousseaun valtiossa ei suvaita puolueita ja myös sensuuria tarvitaan. (1.5 p.)

Kirkon vallan ja uskonnon kritiikki on keskeisessä osassa ranskalaisessa valistusfilosofiassa. Kirkon ja uskonnon valtaa kritisoivat yhtäältä materialismin pohjalta ateistit kuten Diderot (jonka suhtautuminen oli tosin häilyvää), La Mettrie ja d'Holbach, toisaalta myös Voltaire, joka itse ei ollut ateisti. (1 p.)

Ranskalaiset valistusfilosofit painottavat myös kasvatuksen ja sivistyksen merkitystä. Esimerkiksi Condillac ja Helvetius kiistävät ihmisten synnynnäiset kyvyt, mikä tarkoittaa, että ihmistenväliset erot ovat ympäristön tuotetta. Kiinnittämällä huomiota kasvatukseen ja muuttamalla sosiaalista ympäristöä voidaan näin ollen kasvattaa yleistä onnellisuutta.

Esimerkkinä uskosta kaikille yhteisen järjen käytön ja yleisen tietotason nostamisen onnellisuutta lisäävään vaikutukseen voi tässä yhteydessä mainita myös Diderot'n ja d'Alembertin toimittaman Ensyklopedian. (0,5 p.)

Tehtävä 2: Arvioi Aristoteleen fysiikkaa ja metafysiikkaa Kantin tieto-opillisten näkemysten valossa.

Tehtävä edellytti vastaajalta Aristoteleen ja Kantin jossain määrin vaikeatajuisten oppien hyvää ymmärtämistä ja muistamista sekä kykyä itsenäiseen kriittiseen ajatteluun opitun soveltamisessa.

Hyvältä vastaukselta edellytettiin, että se oli selkeä ja kirjoitettu hyvällä suomella tai ruotsilla. Vastauksessa tuli selittää täsmällisesti käytetyt keskeiset filosofiset käsitteet. Edelleen hyvältä vastaukselta edellytettiin johdonmukaista ja argumentatiivista etenemistä ja sitä, että vastaaja osoitti filosofista relevanssintajua. Karkeista virheistä on voitu vähentää pisteitä. Toisaalta asiasisältöön liittyviä puutteita on voinut kompensoida hyvää ymmärrystä osoittaneella johdonmukaisella vastauksella maksimissaan 1 pisteen verran, kuitenkin niin, että kokonaispistemäärä on 6 pistettä.

Kantin tietoteorian osalta hyvältä vastaukselta edellytettiin Puhtaan Järjen Kritiikissä esitellyn kopernikaanisen vallankumouksen perus idean esittelemistä. Vastauksessa tuli myös esittää ja selittää Kantin tietoteorian keskeinen kysymys, miten synteettiset arvostelmat a priori ovat mahdollisia. Tämä edellytti a priori ja a posteriori tiedon välisen ja analyttisten ja synteettisten arvostelmien välisen erottelun oikeaa selittämistä. Hyvässä vastauksessa oli myös selitetty oikein Kantille ominainen työskentelymetodi, jota Kant kutsui transsendentaaliseksi deduktioksi.

Kantin opin mukaan aistimellisen havainnon muodot ja ymmärryksen kategoriat ovat välineitä, joiden avulla tajunta muokkaa ulkomaailmaa koskevat tiedon raaka-aineet strukturoiduksi kokonaisuudeksi. Hyvässä vastauksessa tuotiin esiin kokemustiedon kaksi lähdettä, ymmärrys ja aistimellisuus. Kantin opin mukaan empiirisen havainnoinnin kohteille ilmiöille, joissa voidaan erottaa materia ja muoto, antavat muodon tajunnasta löytyvät aistimellisen havainnon muodot ja ymmärryksen kategoriat. Hyvässä vastauksessa oli selitetty ja tuotu esiin yllämainitut elementit ja edelleen transsendentaalisen tajunnan asema Kantilaisessa tietoteoriassa.

Jos vastaaja yllämainitun lisäksi teki erottelun fenomenaalisen ja noumenaalisen maailman välillä, sekä ymmärryksen ja järjen välillä ja osasi selittää järjen ideoiden roolin Kantin teoriassa sekä transsendentaalisen dialektiikan perusajatuksen, niin vastauksesta Kantin osalta sai täydet 2 pistettä.

Aristoteleen osalta hyvässä vastauksessa oli tuotu esiin ajatus yhdestä maailmasta ja suhteutettu se Platonin näkemykseen. Aristoteleen näkemyksessä kuten Nordin asian ilmaisee ”yksittäinen tuntuu olevan primaaria ontologiassa ja yleinen taas tietoteoriassa”. Aristoteleen metafysiikan osalta edellytettiin Aristoteleen teleologisen opin peruselementtien selittämistä. Hyvässä vastauksessa oli teleologisuuden ajatuksen lisäksi tarkasteltu materia ja muodon käsitteitä Aristoteleella, tarkasteltu substanssin käsitettä Aristoteleen opissa ja selitetty Aristoteleen potentiaalisuuden ja aktuaalisuuden käsitteet. Aristoteleen teoriaan kuuluvan liikkumattoman liikuttajan selittämisen yhteydessä edellytettiin myös puhtaan muodon ja puhtaan muodottoman mahdollisuuden ajatusten selventämistä. Edelleen hyvässä vastauksessa oli esitetty ja selitetty Aristoteleen kategoriat.

Hyvässä vastauksessa oli yllämainitun lisäksi Aristoteleen fysiikaksi kutsumaan luonnonfilosofiaan liittyen selitetty erottelu teoreettisiin ja käytännöllisiin tieteisiin, neljä syyn lajia, Aristoteleen oppi kuunylisestä ja kuunalisesta maailmasta sekä oppi neljästä alkuaineesta. Täydet 2 pistettä Aristoteles -osasta sai, jos edellä mainitun lisäksi luonnonfilosofian yhteydessä tarkasteli Aristoteleen oppia luonnon hierarkisuudesta ja teleologisuudesta.

Arviointiosassa oli useita vaihtoehtoisia tapoja suorittaa arviointi. Hyvältä vastaukselta edellytettiin ensinnäkin sitä, että vastaaja tarkasteli nimenomaan Aristoteleen metafysiikkaa ja fysiikkaa Kantin tieto-opillisten näkemysten valossa eikä esimerkiksi Aristoteleen tieto-opillisiä näkemyksiä. Täydet 2 pistettä arviointiosasta sai, jos tarkasteli Aristoteleen metafysiikan ja fysiikan elementtejä Kantin havainnon muotojen ja ymmärryksen kategorioiden valossa, esittäen ikään kuin kantilaisen luennan Aristoteleen opista, sekä toisaalta pohdiskeli mahdollisuutta tulkita Aristoteleen opin elementtejä, esim. teleologisuutta, Kantin järjen ideoiden valossa. Pisteitä annettiin myös, jos vastauksessa oli tarkasteltu Aristoteleen oppia Kantin noumenaalinen-fenomenaalinen jaottelun valossa tai vertailtu Kantin ja Aristoteleen näkemyksiä kategorioista tai edelleen vertailtu muodon ja materian käsitteitä näiden kahden filosofin teorioissa. Arvioinnin osalta annettiin pisteitä myös Aristoteleen kriittisestä tarkastelusta Kantin tieto-opin valossa. Arviointiosasta annettiin maksimissaan 2 pistettä.

Maksimipistemäärä vastauksesta oli 6 pistettä.

Tehtävän 3 ratkaisu ja arvosteluperiaatteet

Pulmatilanteen osapuolet: Neiti X, Musiikinystävät ry., sairaalan johtaja ja sairaala (sekä ympäröivä yhteisö), sekä viulisti.

Osapuolien tilannetta koskeva (hypoteettinen) tieto: Olennaista pulmatilanteen ratkaisuvaihtoehtojen moraalisen oikeutuksen ratkaisussa on pohtia, toimittiinko tilanteessa osapuolien suostumuksella, suostumuksetta vai vastoin suostumusta. Toinen merkittävä seikka on sen pohtiminen, missä määrin osapuolet ovat tienneet tekojensa nähtävissä olevat, odotetut seuraukset.

Lähes kaikissa vastauksissa on lähdetty ilman mitään perustetta oletuksesta, että neiti X on viaton uhri (so. on toimittu ilman tai vastoin suostumusta), reilusti yli puolet vastaajista on lähtenyt ilman perustetta oletuksesta, että neiti X ja viulisti ovat kumpikin viattomia uhreja. Edelleen lähes kaikissa vastauksissa on lähdetty ilman mitään perustetta oletuksesta, että Musiikinystävät ry. on toiminut ilman sairaalan johtajan lupaa.

Näin ei tietenkään tarvitse olla. Ratkaisuvaihtoehtojen moraalisen oikeutuksen kannalta esimerkiksi tilanne, jossa Musiikinystävät ry. toimii neiti X:n ja viulistin suostumuksella, mutta ilman sairaalan johtajan suostumusta on merkittävästi erilainen kuin esimerkiksi tilanne, jossa Musiikinystävät ry. toimii viulistin ja sairaalan johtajan suostumuksella, mutta ilman neiti X:n suostumusta (jolloin sairaalan johtaja valehtelee neiti X:lle).

Ratkaisuvaihtoehdot: Tilanteen "faktuaaliset" ratkaisuvaihtoehdot ovat 1) viulistia ja neiti X:ää ei irroteta, 2) viulisti ja neiti X irrotetaan heti, ja lisäksi on olemassa 3) hypoteettinen vaihtoehto, jossa lääkärit yrittävät saada ja saavat viulistin tajuihinsa, jolloin hänen osuutensa tilanteen syntyyn voidaan selvittää.

Ratkaisuvaihtoehtojen moraalinen oikeutus: Olettaen, että Musiikinystävät ry. on toiminut ilman tai vastoin neiti X:n suostumusta on ilmeistä, että neiti X:lle syntyy **oikeutettu vaade:**

Viulisti ja neiti X on irrotettava heti.

(Varioimalla osapuolien suostumusta koskevia oletuksia tilanne luonnollisesti muuttuu ja kaikissa tapauksissa ei synny vastaavankaltaisia oikeutettuja vaateita.) Onko neiti X:n vaade **moraalisesti oikeutettu**?

Kantilaisen velvollisuusetiikan kannalta ongelmaksi tulee, voidaanko po. teoriaa soveltaa lainkaan pulmatilanteen ratkaisemiseksi, koska ratkaisuvaihtoehdot 1) ja 2) kumpikin edellyttävät ihmishengen uhraamista, mikä on ehdottomasti väärin kantilaisen teorian mukaan. Vaihtoehto 3) ei sinänsä ratkaise perusongelmaa.

Utilitarististen teorioiden soveltamisen perusongelmaksi muodostuu se, miten konstruoida (kvantitatiivinen tai kvalitatiivinen) onnellisuus- tai hyötykalkyyli, jota soveltamalla ratkaisu voitaisiin "laskea". Lisäongelmia syntyy J.S. Millin liberalismiin sisältyvän ihmisoikeusopin seurauksena. Millin liberaali utilitarismi kieltää ainakin toisten ihmisten uhraamisen.

Vastausten arvostelussa on painotettu selkeää, kielellisesti hyvää tilanteen eri muunnelmien erittelyä sekä po. moraaliteorioiden sisällön esittelyn lisäksi monipuolista pohdintaa siitä, voidaanko po. teorioita ylipäätään soveltaa tilanteessa, ja jos voidaan, niin minkälaisilla oletuksilla.